

Yayın Geliş Tarihi: 29.07.2024
Yayına Kabul Tarihi: 13.02.2025
Online Yayın Tarihi: 15.06.2025
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1524069>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 27, Sayı: 2, Yıl: 2025, Sayfa: 581-604
E-ISSN: 1308-0911

Derleme Makalesi

REDDEDİLME DUYARLILIĞI İLE SOSYAL KAYGI ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR DERLEME

Gaye ÖZDEMİR ÖNDER*
Elif ÜNAL**

Öz

İnsanın sosyal bir varlık olmasından ötürü kabul görme, sevilme ve beğenilme temel motivasyonlarından biridir. Dolayısıyla birey, reddedilmeye yönelik deneyimlerden hoşlanmamakta ve kaçınma eğiliminde olmaktadır. İnsanın yaşamında her daim kabul göreceğine yönelik bir durum ütopyik olacağından reddedilmeye ilişkin deneyimlere verilen tepkiler kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir. Bazıları daha esnek davranıp bu durumu normal, kabul edilebilir karşılarırken bazılarında ise bu durum yoğun şekilde olumsuz tepkilere ve yoğun kaygı ile kaçınma gibi davranışlara yol açmaktadır. Bu bağlamda bireyin yaşantılarında reddedilmeye yönelik aşırı uyarılmışlık hali, beklentide olma, reddedilme durumlarını kolaylıkla algılama ve orantısız biçimde verilen tepkileri içeren ‘reddedilme duyarlılığı’ kişilerin hem bireysel hem de sosyal anlamda işlevselliğini bozabilmektedir. Reddedilme duyarlılığı kavramı farklı teorilerle açıklansa da temelde hepsi erken dönem çocukluk yaşantısındaki etkileşimlere, reddedilme deneyimlerine ve olumsuz yaşantılara odaklanmaktadır. Başka bir deyişle önemli diğerleri ile olan ilişkilerin niteliği kişinin mevcut ilişkilerinde reddedilme duyarlılığının mirasçısı konumundadır. Kişiler reddedilme beklentilerinden ötürü sosyal ortamlarda veya ilişkilerde yaşadığı kaygıdan kurtulabilmek amacıyla kaçınma davranışı sergilemekte ve reddedilme olasılığını elemine etmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla diğerlerinin düşüncelerine, duygularına ve eylemlerine yönelik çarpıtılmış şekilde algılamalarda ve yorumlamalarda bulunma ve bu duruma maruz kalmama için çabalama hem sosyal kaygının hem de reddedilme duyarlılığının temelini oluşturan unsurlardandır. Tüm bunların sonucunda yalnızlık duygusunun artması, ilişki doyumunun ve kalitesinin azalması kaçınılmaz bir gerçek haline dönüşmektedir. Yapılan bu derleme çalışmasıyla reddedilme duyarlılığını farklı teorilere dayandırarak açıklayabilmek ve reddedilme duyarlılığı ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi kişilerarası etkileşimi içeren

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Özdemir Önder, G., & Ünal, E. (2025). Reddedilme duyarlılığı ile sosyal kaygı arasındaki ilişki üzerine bir derleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27 (2), X-X.

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi, ORCID NO: [0009-0004-4723-7328](https://orcid.org/0009-0004-4723-7328), gayeozenir0@gmail.com

**Ondokuz Mayıs Üniversitesi, ORCID NO: [0000-0002-2237-4105](https://orcid.org/0000-0002-2237-4105), elif.unal@omu.edu.tr,

Bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

farklı terimleri dahil ederek incelemek amaçlanmıştır. Literatürde ulaşılan araştırma sonuçları birbiri ile ilişkilendirilerek tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Reddedilme, Reddedilme Duyarlılığı, Sosyal Kaygı, Kişilerarası İlişkiler.

A REVIEW ON THE RELATIONSHIP BETWEEN REJECTION SENSITIVITY AND SOCIAL ANXIETY

Abstract

Since humans are social beings, being accepted, loved and admired are among their basic motivations. Therefore, the individual dislikes and tends to avoid experiences of rejection. Since it would be utopian to assume that people will always be accepted in their lives, reactions to experiences of rejection may differ from person to person. While some act more flexibly and consider this situation normal and acceptable, in others, this situation leads to intensely negative reactions and behaviors such as intense anxiety and avoidance. In this context, 'rejection sensitivity', which includes over-arousal, expectancy, easy perception of rejection situations and disproportionate reactions to rejection in the individual's experiences, can disrupt both individual and social functionality of individuals. Although the concept of rejection sensitivity is explained by different theories, basically all of them focus on interactions, rejection experiences and negative experiences in early childhood. In other words, the quality of relationships with significant others is the inheritor of rejection sensitivity in one's current relationships. In order to get rid of the anxiety experienced in social environments or relationships due to rejection expectations, people exhibit avoidance behavior and try to eliminate the possibility of rejection. Therefore, making distorted perceptions and interpretations of others' thoughts, feelings and actions and striving not to be exposed to this situation are among the elements that form the basis of both social anxiety and rejection sensitivity. As a result of all these, it becomes an inevitable fact that the feeling of loneliness increases and relationship satisfaction and quality decrease. With this review study, it is aimed to explain rejection sensitivity based on different theories and to examine the relationship between rejection sensitivity and social anxiety by including different terms including interpersonal interaction. The research results obtained in the literature were discussed in relation to each other and recommendations were made.

Keywords: Rejection, Rejection Sensitivity, Social Anxiety, Interpersonal Relationships.

GİRİŞ

Birey yaşamı boyunca barınma, beslenme, güvenlik gibi temel ihtiyaçlarının yanı sıra diğerleriyle ilişki kurma, kabul görme, sevilme gibi ikincil ihtiyaçlarının da karşılanmasına gereksinim duyar. Doğumundan itibaren öncelikli olarak ailesiyle giderdiği bu gereksinimleri sonraki gelişim dönemlerinde başkalarıyla etkileşime girerek karşılar. Özellikle erken çocukluk çağındaki ilişkiler ve deneyimler sonucunda geliştirdiği inançlar ileriki yaşamında diğerleri ile olan kişilerarası ilişkilerini şekillendirir (Beck, 2021, s.32-40).

İnsanın sosyal bir varlık olmasından ötürü ait olma ve kabul görme hem psikolojik bir ihtiyaç hem de temel motivasyon kaynağıdır (Maslow, 1943). Önemli diğerleri tarafından sevilme, kabul görmek kişinin psikolojik iyilik halini ve kişisel eylemliliğini artırırken diğerleri tarafından sürekli reddedilmek veya algılanan koşullu kabul kişinin olumsuz inanç ve beklentilerin gelişmesine, iyilik halinin bozulmasına ve kişisel eylemliliğinin azalmasına yol açmaktadır (Bernstein, Rafaeli & Young, 2019). Dolayısıyla birey, kurduğu ilişkilerde reddedilmekten kaçınma eğiliminde olmaktadır.

İnsanın kabul edilme, onaylanma güdüsü ne kadar olağansa bazı durum veya koşullarda reddedilmesi de olağan bir süreçtir. Ancak insanların reddedildiği durum veya koşulları algılamaları ve sergiledikleri tepki biçimleri birbirinden farklılaşabilmektedir (Bintaş Zörer, 2015). Bazıları reddedildiklerinde daha işlevsel ve ılımlı tepkiler verebilirken bazıları ise hayali veya küçük bir reddedilmeyi aşırı olarak algılayabilir, iyilik hallerini ve işlevselliklerini yüksek düzeyde etkileyecek şekillerde tepki verebilirler (Bozkuş, 2014). Bu bağlamda bireyin reddedilme ipuçlarına yönelik beklentisi ve aşırı duyarlı olması, reddedilmeyi kolaylıkla algılaması ve reddedilmeye ilişkin yoğun tepkiler vermesi Downey ve Feldman tarafından ‘*reddedilme duyarlılığı*’ kavramı ile açıklanmıştır (Downey & Feldman, 1996). Reddedilme duyarlılığı bir nevi bireyin duygusal ve davranışsal uyumunu bozabilecek önyargı niteliğindedir.

Bireylerin reddedilmeye ilişkin hassasiyetlerini incelemek amacıyla 1996 yılında Downey ve Feldman tarafından geliştirilen ve 18 maddeden oluşan ‘Reddedilme Duyarlılığı Anketi’nin Türkçeye uyarlaması Özen ve diğerleri (2011) tarafından yapılmıştır. Reddedilme duyarlılığının düşük düzeyde olması kişiyi sosyal ilişkilere yönlendirici bir etken olabilirken yüksek düzeydeki reddedilme duyarlılığı kişinin sosyal ortamlardan ve ilişkilerden kaçınmasına yol açmaktadır (Downey & Feldman, 1996). Ayrıca reddedilme duyarlılığı olası reddedilme deneyimlerinden kendini korumak amacıyla geliştirilen bir savunma biçimi olarak da ele alınmaktadır (Downey vd., 2004). Yüksek reddedilme duyarlılığına sahip kişilerin düşük reddedilme duyarlılığına sahip kişilerden temel farklılıkları ise erken çocukluk döneminde kurmuş olduğu ilişki biçimleri ve önemli diğerleri ile yaşantılar, tekrarlanan olumsuz sosyal deneyimler, olayları algılama ve yorumlama biçimleri şeklindedir (Erözkan, 2004).

Literatür incelendiğinde sosyodemografik özellikler bakımından bazı çalışmalarda reddedilme duyarlılığı düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunurken (Kandemir, 2021; Turan Çatık, 2021) bazı çalışmalarda erkeklerin kadınlardan daha az düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip olduğu bulunmuştur (Çağlayaner, 2020; Erözkan, 2004; Erözkan, 2007; Erözkan, 2009; İbrahim vd., 2015). Bazı çalışmalarda ise hem cinsiyete hem de yaş gruplarına göre reddedilme duyarlılığı düzeylerinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Atan, Ünver & İslamoğlu, 2019; İlhan, 2018). Bu durum kızların daha naif, kırılgan olmalarına

yönelik toplumsal rollerinden ötürü ebeveynlerin korumacı ve kontrolcü tavırlarına daha fazla maruz kalmaları ve kaygılı şekilde reddedilme beklentisi geliştirmeleri ile açıklanabilir. Yapılan bazı çalışmalarda düşük sosyoekonomik düzeyin bireylerde reddedilme duyarlılığını artırdığı bulunmuştur (Erözkan, 2007; Sarıçam, 2011). Başka araştırmalara bakıldığında ise sosyoekonomik açıdan farklılığa rastlanılmaması ekonomik düzeyden ziyade erken çocukluk dönemi yaşantılarının reddedilme duyarlılığı üzerinde daha etkili olduğu ile açıklanabilir. Yaşanılan yer bağlamında da reddedilme duyarlılığı düzeyi arasında herhangi bir farklılığın görülmediği çalışmalar mevcuttur (Erözkan, 2005; Yüksel, 2015). Aslında sosyodemografik özellikler ile ilişkili çalışmalara bakıldığında oldukça az olduğundan bu değişkenleri ele alan çalışmalara ihtiyaç duyulduğu aşikardır.

Sosyal kaygı düzeyi yüksek olan kişiler, başkaları tarafından nasıl algılandığına ve değerlendirildiğine oldukça duyarlıdır ve çoğunlukla olumsuz, aşağılık, kötü görüldüklerine dair çarpıtılmış inançları mevcuttur (Feldman & Rivas-Vazquez, 2003). Yoğun kaygı ve korkuyu içeren değerlendirilme durumlarına maruz kaldıklarında ise içsel süreçlere daha fazla odaklanmakta, sosyal kaygı düzeyleri daha da artmakta ve süregelen bir hale dönüşmektedir (Koç vd., 2018). Tüm bunların sonucunda birey kişilerarası ilişkilerden kendini soyutlamakta veya yoğun kaygı ile buna katlanmaya çalışmakta ve beğenilmeyeceğine, küçük düşeceğine, reddedileceğine ilişkin inançları daha katı hale gelebilmektedir (Erözkan, 2007). Günlük yaşamda topluluk önünde konuşamama, kalabalıkta yemek yiyememe, sunumlara veya toplantılara katılamama gibi durumlar sosyal kaygı yaşayan bir bireyde görülebilmektedir.

İnsanın diğerleri ile etkileşim içerisinde olmasını sınırlandıran sosyal kaygı bireyin benliğini, iyilik halini ve psikolojik sağlamlılığını olumsuz yönde etkilemektedir (Kurtyılmaz vd., 2017). Kişinin evrimsel açıdan toplumda uyum seviyesini yüksek tutmak için kaygılanması, erken dönemde önemli diğerleri ile olan etkileşimin ve kurulan güvensiz bağlanma biçiminin sonraki ilişkilerde yansımaları ve gelişmiş işlevsiz inançların doğrulanmasına yol açabilecek davranışlar sergilemesi sosyal kaygının hem temelinde hem de sürdürülmesinde önemli sayılabilecek etmenlerdendir (Bintaş Zörer, 2015). Bahsedilen durumlar reddedilme duyarlılığına sahip bireylerin duygu ve davranış örüntülerinde de mevcuttur.

Bireyin psikolojik iyi oluşu ve kazandığı beceriler ile sosyal açıdan diğerleri ile kurduğu ilişkiler karşılıklı etkileşim içerisinde varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla bu derleme çalışmasının amacı bireysel ve sosyal anlamda olumsuz etkilere yol açan reddedilme duyarlılığı ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu sayede kişinin bireysel ve sosyal yaşamındaki işlevselliğini bozan ilgili kavramlara açıklık getirilmesi, ilişkili kavramların ortaya konması, bahsedilen çalışma sonuçlarının hem akademik hem de uygulamalı alanlarda ön ayak olması amaçlanmaktadır.

Reddedilme duyarlılığının gelişiminde ve sürdürülmesindeki etmenleri içeren ve birçok farklı kuramın gelişimine öncülük ettiğinden temel kuram

niteliğinde olan bağlanma kuramı, ebeveyn kabul- red kuramı, şema kuramı, nesne ilişkileri kuramı ve bilişsel- duygusal işleme modelinden bahsedilerek reddedilme duyarlılığı tartışılacaktır. Alanyazında karşılaşılan ve reddedilme duyarlılığını açıklayan birkaç kuram da bu makalede bahsedilecek kuramlara atıfta bulunduğundan tekrara düşmemek adına onlara yer verilmemesi uygun görülmüştür. Ardından reddedilme duyarlılığı ve sosyal kaygının ilişkisi çalışmalarla ilişkilendirilerek sunulacak ve önerilerde bulunulacaktır.

Bağlanma Kuramı Kapsamında Reddedilme Duyarlılığı

Bireyin fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan gelişebilmesinde en küçük toplumsal birim olan ailenin önemli bir yeri vardır. Birey, doğumundan itibaren ebeveynleri ile kurduğu etkileşimlerle çevresini tanımakta, diğerlerine yönelmekte ve kimliğini kazanmaktadır. Ebeveyn- çocuk ilişkilerinin temel oluşturduğu önemli bir alan da reddedilme duyarlılığının gelişimidir.

Bowlby'nin geliştirmiş olduğu 'Bağlanma Kuramı' ebeveyn çocuk ilişkileri ile reddedilme duyarlılığı bağlamında öncelikli yer alan bir kuramdır (Bowbly, 1979). Erken dönemde bakım veren kişinin bebeğin ihtiyaçlarına karşı duyarlı olması, gereksinimlerini yeterli düzeyde karşılayabilmesi, tutarlı davranması, sıcaklık ve ilgi göstermesi kabullenilmeye ilişkin bilişsel temsillerin (içsel çalışan modeller) gelişmesini sağlarken bunların yeterli düzeyde sergilenmemesi bebeğin reddedilmeye ilişkin bilişsel temsiller geliştirmesine yol açmaktadır (Hazan & Shaver, 1994). Tüm yaşamı etkileme potansiyelinde olan bilişsel temsiller, bebeğin önemli diğerlerine yani bakım verenine bağlanma biçiminden ve süreçten etkilenmektedir (Erözkan, 2004). İçsel çalışan modeller kişisel farklılıkları vurgulamakta, bakım veren tarafından sevgiyi veya tutarsızlığı içeren 'benlik modeli'ni ve bakım verenin ulaşılabilirliği veya ulaşılabilirliğini içeren 'diğerlerine ilişkin modeli' içermektedir (Bowbly, 1979).

Bağlanma teorisyenlerinden olan Ainsworth ise yaptığı çalışmalar üzerine 'kaçıngan', 'kaygılı' ve 'güvenli' olmak üzere üç tane bağlanma stili tanımlamıştır (Blehar, Lieberman & Ainsworth, 1977). Güvenli bağlanma stilinde bakım veren bireyin gereksinimlerine duyarlı olmakta ve yeterli düzeyde gereksinimlerini karşıladığından birey güven ilişkisini içeren sağlıklı bir ilişki kurabilmektedir (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 2015). Bakım verenin tutarsız davranış ve tutumları sonucunda gelişen kaygılı bağlanma stiline sahip bireyler ilişkilerden kaçınmakta, yaşamlarında hep bir belirsizlik ve kaygı yer almaktadır (Blehar, Lieberman & Ainsworth, 1977). Kaçıngan bağlanma stiline sahip bireylerde ise bakım veren gereksinimlere karşı duyarsız ve mesafeli olduğundan ötürü başkalarına karşı güvensizlik ve yetersiz ilişki kurabilme becerisi söz konusudur (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 2015). Erken çocukluk döneminde gelişen bağlanma stili, ileri yaşlarda kurulan ilişkiler için bir temel oluşturmaktadır.

Bağlanma stilleri ile yapılan çalışmalarda kaygılı bağlanma stili ile reddedilme duyarlılığı arasında aynı yönde bir ilişki bulunmuştur (Bintaş Zörer, 2015; İlhan, 2018; Kandemir, 2021; Khoskham vd., 2012; Kotan, 2016; Köksal, 2019). Yapılan diğer çalışmalarda ise kaçınmacı ve kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin reddedilme duyarlılığı ile pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür (Kaçmaz, 2020; Özen vd., 2011). Tarhan'ın (2023) üniversite öğrencileri ile yaptığı bir çalışmada duygu regülasyonunun reddedilme duyarlılığı ile kaçınan bağlanma arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu bulunmuştur. Bahsedilen bu çalışmalar birincil bakımverenlerle oluşan bağlanma stiline ileriye yaşlarda diğerleri ile kurulan ilişkilerin niteliğini etkileyebildiğini net bir biçimde göstermektedir. Yapılan diğer çalışmalarda ise güvenli bağlanma stili ile reddedilme duyarlılığı arasında negatif yönde bir ilişki bulunduğu (İlhan, 2018) ve reddedilme duyarlılığı ile güvenli bağlanma stili arasındaki ilişkide duygu regülasyonunun aracı etkisi olduğu saptanmıştır (Zebil, 2023). Tüm bunlarla beraber Turan Çatık (2021) tarafından yapılan bir çalışmada reddedilme duyarlılığı ile bağlanma stilleri arasında herhangi bir ilişki saptanmamıştır.

Bağlanma kuramında olduğu gibi reddedilme duyarlılığı modeli de erken çocukluk döneminde bakım veren tarafından sergilenmeyen sıcaklık ve kabul görme davranışlarının çocuğun ileriye yaşantılarında reddedilmeye ilişkin daha duyarlı olmasına yol açtığını savunmaktadır (Bintaş Zörer, 2015). Bu anlamda bireyin kurmuş olduğu ilişkilerde reddedilmeye yönelik beklenti içerisinde olması ilişkiyi zedeleyebilmekte ve kişinin sosyal ilişkilerden kaçınmasına sebep olabilmektedir (Erözkan, 2004). Sosyal kaygı yaşayan bireylerin başkaları tarafından onaylanma ve kabul görme arayışında olması ve sosyal ortam içerisinde ipuçlarına odaklanarak hatalı algılamalarda bulunmasından hareketle -reddedilme duyarlılığında olduğu gibi- kişilerarası etkileşimlerden kaçınması muhtemel olmaktadır (Sapmaz, 2011).

Ebeveyn Kabul- Red Kuramı Kapsamında Reddedilme Duyarlılığı

Yenidoğan bir bebek, temel ihtiyaçlarını giderebilme ve yabancı olduğu bir ortama alışabilme gereksinimlerini bakım verenleri ile karşılamaktadır. Kendini koruma güdüsüyle ebeveynleri ile kurduğu ilişkilerde reddedilme duyarlılığı geliştirse de ebeveyn reddinin yoğun düzeyde ve kabulün koşullu veya az düzeyde olması bireyin ileriye yaşantılarında reddedilmeye ilişkin yüksek hassasiyet geliştirmesine yol açmaktadır (İbrahim vd., 2015). Bu bağlamda Rohner (2004) tarafından ortaya atılan 'Ebeveyn Kabul-Red Kuramı' ebeveyn veya önemli diğerlerinin kabulünün veya reddinin öncüllerine, çocuk üzerindeki olası etkilerine ve yaşam boyu yansımalarına odaklanmaktadır. Başka bir deyişle erken çocukluk döneminde kabule, sıcaklığa veya reddedilmeye yönelik deneyimler bakım verenlerle olan ilişkinin kalitesini belirlemekte ve bireyin başkalarıyla olan ilişkilerinin niteliğini etkilemektedir (Önürme, 2023). Diğerleri ile kurulan sosyal ilişkilerde reddedilmeye ilişkin beklentilerin kişide saldırgan tavırlara yol açabilecek öfke duygusuna veya sosyal ortamlardan kaçınmasına yol açabilecek kaygı duygusuna neden olduğu bilinmektedir (Zimmer-Gembeck & Nesdale, 2013).

Yapılan bir çalışmada kadınların reddedilmeye yönelik aşırı duyarlı olmalarından ötürü yüksek düzeyde olumsuz tepkiler verdikleri bulunmuştur (Downey vd., 1998a).

Yoğun düzeyde ebeveyn reddinin veya reddedilmeyi anımsatan olumsuz yaşantıların ileriki dönemlerde reddedilme hassasiyeti ve beklentisini yordadığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Downey vd., 1998b; Erözkan, 2009; İnce, 2020; Kolcheva, 2022; Kökdemir, 2016; Önürme, 2023). Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada çocukluk çağı travmaları, algılanan anne ve baba reddi ile reddedilme duyarlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Barış Şahbudak, 2016). Yapılan bir başka çalışmada ise algılanan baba reddinin hem kız hem erkek çocuklarda reddedilmeye yönelik hassasiyeti artırdığı görülmüştür (Khaleque vd., 2019). Bahsedilen bu çalışmalar ışığında ebeveynlerle olan kabul görme veya reddedilme deneyimlerinin diğerleri ile kurulan etkileşimde varlığını sürdürdüğü yorumu yapılabilmektedir.

Şema Kuramı Kapsamında Reddedilme Duyarlılığı

Erken çocukluk dönemindeki deneyimler, kişinin tüm yaşamı boyunca karşılaştığı olay veya durumlara yansıyan ve anlam kazandıran şemaların oluşmasına yol açmaktadır. Başka bir deyişle ileriki gelişim dönemlerinde yaşanan olayları algılama, anlamlandırma, yorumlama ve kategorilendirme işlevleri erken çocukluk döneminde oluşmuş şemalardan etkilenmektedir (Beck, 2021, s.32-40). Amerikalı psikolog Jeffrey E. Young (1990) tarafından geliştirilen Şema kuramı'nda ise şemalar, özellikle birincil bakım verenlerle olan etkileşimler ve deneyimler sonucunda genelleştirilmiş bilişsel temsillerin gelişmesini, bilgi işlemlemeyi ve eyleme geçmeyi etkileyen soyut bilişsel yapı olarak ele alınmıştır.

Bireyin yaşamında bir nevi iskelet görevi gören şemalar, adaptasyon süreci ve psikolojik iyi oluş açısından önem arz etmektedir. Ancak şemalar, erken çocukluk çağında öz-denetim, özerklik, diğerlerine güvenli ve istikrarlı bağlanma, gerçekçi sınırlar, ihtiyaçların ve duyguların ifade edilmesi, kendiliğindenlik (spontan olma) ve oyun gibi temel duygusal ihtiyaçların karşılanamaması ve erken dönem olumsuz deneyimlerin yaşanması sonucunda uyum bozucu nitelikte olabilmektedir (Young vd., 2003). Bir başka deyişle erken çocukluk çağında çekirdek duygusal ihtiyaçların karşılanamaması, olumsuz yaşam deneyimleri (aşırı veya çok az biçimde ihtiyaçların giderilmesi, travmatik yaşantı, diğerleriyle olan etkileşim ve özdeşleşme) ve çocuğun mizacı uyum bozucu şemaların gelişiminde rol oynamaktadır (Farrell vd., 2015). Erken dönem uyum bozucu şemalar, bireyin kendiliğine ve diğerlerine yönelik algısını oluşturmakta ve bireyin bilinçli farkındalığı dışında varlığını sürdürerek zamanla katı bir hale dönüşmektedir (Jovey & Jackson, 2004).

Young, “*ayrılma, kopukluk ve reddedilme, diğerine yönelimli olma, zayıf sınırlar, zedelenmiş özerklik ve pratik olma becerisi, aşırı uyarılma ve baskılama*” şeklinde 5 adet temel şema alanı ve bunlara bağlı olarak toplam 18 tane şema

belirtmiştir (Young & Klosko, 2011). Erken dönem uyumsuz şemalar, karşılaşılan olumsuz deneyimlerle tetiklenerek aktifleşmekte ve farklı şiddetlerde açığa çıkarak bireyin olumsuz duygusal ve davranışsal tepki vermesine yol açabilmektedir (Young vd., 2017). Bu bağlamda bireyin geliştirmiş olduğu erken dönem uyumsuz şemalarının kişilerarası etkileşimlerde düşük benlik saygısına ve özgüvene sahip olma, koşullu sevgi ve onay arayışı, sağlıksız ilişkiler kurma, güvensizlik, yakın ilişkilerden kaçınma, duygusal açıdan aşırı uyarılma ve tetikte olma gibi işlevsel olmayan yansımalarından ötürü reddedilme duyarlılıkları yüksek olmaktadır. Yapılan bir metaanaliz çalışmasında erken dönemde gelişen uyum bozucu şemaların kişilerarası ilişkilerde yaşanan sorunlarla ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Janovsky vd., 2020). Bu doğrultuda Akdik'in (2023) yetişkinlerle yapmış olduğu bir çalışmada erken dönem uyumsuz şemaları ile reddedilme duyarlılığı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ve özellikle "kusurluluk" şemasının ilişki gücünü artırdığı görülmüştür. Şemalarla bağlantılı olarak gerçekleşen bilişsel çarpıtmalar ile reddedilme duyarlılığı arasında aynı yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur (Küyük, 2021).

Olumsuz sosyal deneyimlerin yer aldığı erken dönem uyum bozucu şemalar çerçevesinde gelişen reddedilme duyarlılığı, bireyin sosyal kaygı düzeyini artırıcı bir rol oynamakta ve kişilerarası etkileşimi bozmaktadır. Üniversite öğrencileri ile yapılmış bir çalışmada sosyal kaygı belirti düzeyleri ile ayrılma ve reddedilme, zayıf sınırlar, zedelenmiş özerklik ve performans şema alanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Eldoğan, 2012). Mairet ve diğerlerinin (2014) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmasında ise ayrılma, kopukluk ve reddedilme şema alanı ile sosyal fobi düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ergenlerle yapılan boylamsal çalışmalarda diğerlerine yönelimli olma şema alanı ile sosyal kaygı düzeyinin arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (Calvete, 2014; Calvete vd., 2013). Bu çalışmalardan hareketle erken çocukluk döneminde olumsuz yaşamsal deneyimler sonucunda oluşan uyum bozucu şemaların sonraki gelişim dönemlerinde kişilerarası ilişkiler bağlamında reddedilme hassasiyetini yordadığı söylenebilmektedir.

Nesne İlişkileri Kuramı Kapsamında Reddedilme Duyarlılığı

Bireyin doğduktan sonra ilk etkileşime geçtiği bakım vereni onun için 'nesne' konumundadır (Klein, 2011). Melanie Klein tarafından açıklanan '*Nesne İlişkileri Kuramı*' özellikle ilk altı ayda bebeğin bakım vereni ile kurduğu yoğun duygusal bağlar sonucunda geliştirdiği ve içselleştirdiği 'iyi' ve/veya 'kötü' soyut nesne temsillerini içermektedir (Safran, 2019, s.71-107). Kişilerin benliğini algılamada ve sağlıklı ilişki kurabilmede ilk nesnelerle kurulan ilişkilerin niteliği önemlidir (Klein, 2011). Bir başka deyişle öznel olan ve içselleştirilen nesne ilişkileri sonraki kurulan ilişkilerde temsillerini bulmakta ve bireyin kendini o ilişki içerisinde nasıl algıladığını ve ilişkiyi nasıl değerlendirdiğini etkilemektedir (Safran, 2019, s.71-107).

Erken çocukluk döneminde kabul edilmeme, sevilmememe, ihtiyaçların yeterince karşılanmaması, örselenme gibi yaşantılar nesne ilişkilerini ve benlik

gelişimini olumsuz etkilemekte ve bireyin kurduğu kişilerarası etkileşimlerde değersiz hissetmesine, sevilmemeye ve reddedilmeye ilişkin hassasiyet geliştirmesine yol açmaktadır (Sucu, 2022). Bireyin güvenli bir bağlanmayı içermeyen nesne ilişkisine sahip olması sonraki kurduğu ilişkilerde uyum problemlerine, içe veya dışa atılan olumsuz duygulanımlara ve yüksek düzeyde yalnızlık duygusuna yol açabilmektedir (Kışlak & Çavuşoğlu, 2006). Bu bağlamda Atılğan (2020) tarafından yapılan bir çalışmada ilişki doyumunun ilk nesne ilişkileri tarafından yordandığı görülmüştür. Benzer şekilde yetişkinlerle yapılan bir çalışmada nesne ilişkilerinin reddedilme duyarlılığını yordadığı aynı zamanda reddedilme duyarlılığının nesne ilişkileri ile yakın ilişkiler arasında aracı rol oynadığı saptanmıştır (Sucu, 2022). Faraji ve Sucu'nun (2023) yapmış olduğu bir çalışmada ise reddedilme duyarlılığı ile nesne ilişkileri arasında aynı yönde bir ilişki saptanmıştır. Bu veriler ışığında, bireyin erken dönemde kurduğu nesne ilişkilerindeki reddedilme deneyimlerinden kaçınmak için başkalarıyla ilişki kurarken kaygılandığı ve sosyal ortamlardan kaçındığı yorumu yapılabilmektedir.

Bilişsel Duygusal İşleme Sistemi Kapsamında Reddedilme Duyarlılığı

Reddedilme duyarlılığı kavramının gelişiminde ve sürdürülmesinde bilişsel ve duygusal süreçlerin önemi büyüktür. Bu bağlamda Mischel ve Shoda (1995) tarafından geliştirilmiş olan 'Bilişsel Duygusal İşleme Sistemi' modelinde inanç, değer, kodlama, yetenekler ve duyguları barındıran bilişsel duygusal özellikler ve çevresel etmenlerle kişiliğin ve ilişki kurma biçimlerinin şekillendiği belirtilmektedir. Belirtilen sistemdeki tüm değişkenler ve sürecin kişiden kişiye farklılık göstermesi reddedilme duyarlılığın düzeyini ve dolayısıyla ilişkisinin niteliğini etkileyen önemli hususlardır (Mischel & Shoda, 1995). Bu noktada her reddedilme deneyimi yaşayan bireyin benzer düzeyde reddedilme hassasiyeti geliştirmeyeceği ifadesi geçerlidir. Sonuç olarak reddedilme duyarlılığına sahip bireyler, karşılaştıkları olay veya durumun tehditkâr biçimde olduğuna yönelik bilişsel değerlendirmelerde bulunmakta ve duygu odaklı olumsuz baş etme becerileri sergilemektedirler (Erözkan, 2004).

Reddedilme Duyarlılığı ile Baş Etme Yolları

Reddedilmeye ilişkin verilen tepkiler kişiden kişiye değişkenlik gösterebilmektedir. Bu bağlamda bireyin öz düzenleme becerilerinin gelişimi erken çocukluk döneminde kazanmış olduğu hazzı ulaşma durumunu erteleyebilme ve dürtüsel davranışların kontrolünü sağlayabilme becerisi ile ilişkilidir (Safran, 2019, s.71-107). Hazzı erteleyebilme ve öz düzenleme becerilerine sahip olan bireyler duygu, düşünce ve davranış kontrolünü sağlayabilmekte ve istenmeyen davranışları sergilemeyerek sosyal ilişkilerini düzenleyebilmektedir (Ayduk vd., 2000). Böylelikle reddedilmeye ilişkin deneyimlerinde istedik tepkiler verebilmekte, sosyal ilişkilerde davranışlarını düzenleyebilmekte ve daha olumlu kendilik algısına sahip olabilmektedirler (Özen & Güneri, 2018).

İnsanın en temel motivasyonlarından biri kabul görme ihtiyacıdır. Dolayısıyla reddedilme durumları kişi için çoğunlukla nahoş niteliktedir. Çoğu birey böylesi durumlara ılımlı tepkiler verebilirken çoğu ise ya öfke ve saldırgan düzeyde ya da kaçınmacı düzeyde tepkiler verebilmektedir (Yıldız, 2021). Yaşanabilecek olası reddedilme durumlarına yönelik kaçınmacı düzeyde verilen tepkiler sayesinde kişi var olan kaygısını azaltma yöneliminde olmaktadır. Bu durum literatürde dürtüsel yönelimleri içeren düzenleyici odaklar kuramının kaçınmacı düzenleyici odak kavramı ile açıklanmaktadır (Çolak vd., 2021). Kaçınmacı düzenleyici odakta kişi, yaşadığı kayıpları en düşük düzeyde tutarak istemediği durum veya olayları elemine edebilmekte ve kaçınabilmektedir (Higgins, 1997). Yapılan bir araştırmada reddedilme hassasiyeti yüksek düzeyde olan bireylerin kaçınmacı düzenleyici odaklı strateji ile negatif sonuçlarla karşılaşmamak için olumsuz duygulanımlarını göstermekten kaçındığı bunun yerine mesafeli ve soğuk tutum sergiledikleri görülmüştür (Ayduk vd., 2003).

Reddedilmeye ilişkin hassasiyet ve reddedilme deneyimlerinde verilen tepkiler oldukça özeldir. Yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığı gösteren bireylerde ise yeterli düzeyde gelişmiş öz düzenleme becerisinin varlığı ve kaçınmacı düzenleyici odağa ilişkin stratejilerin kullanımı olumsuz sonuçların azaltılmasında etkilidir.

REDDEDİLME DUYARLILIĞI İLE SOSYAL KAYGI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Reddedilme hassasiyeti olan bireyler, reddedilme deneyiminden kaçınmak için sosyal ilişkilerden olabildiğince uzak durmakta, yalnızlaşmakta ve bu durum benlik saygılarının ve yeterlilik düzeylerinin düşmesine sebep olmaktadır (Watson & Nesdale, 2012). Örneğin internette oyun oynama bozukluğuna sahip bireylerde saptanan yüksek düzeydeki reddedilme hassasiyetinin varlığı (Weinstein vd., 2016) bireyin sosyal ortamlardan kaçınabilmek adına olumsuz davranışlar sergilemesine yol açtığını düşündürmektedir. Bahsi geçen durum sosyal kaygı düzeyi yüksek olan kişilerde de mevcudiyet göstermektedir. Bu bağlamda reddedileceğine, kabul görmeyeceğine, eleştirileceğine yönelik olası durumlardan kaçınma eğilimi ve yaşanan orantısız kaygı durumu kişilerarası iletişimin niteliğini bozabilmektedir (Erözkan, 2007).

Sosyal kaygı ve reddedilme duyarlılığına yönelik ilgili literatür incelendiğinde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda reddedilme hassasiyeti ile sosyal kaygı arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Bintaş Zörer, 2015; Erözkan, 2007; Harb vd., 2002). Ayrıca hem kadınların hem de erkeklerin reddedilme duyarlılıkları ile sosyal kaygı düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür (Erözkan, 2004; Erözkan, 2007). Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada ise reddedilme duyarlılığı ile sosyal kaygı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken (Zaid vd., 2023) bir başka

çalışmada reddedilme duyarlılığının hem olay sonrası işleme hem de sosyal kaygı ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu saptanmıştır (Sevin, 2023).

Alan yazında ergenlik dönemini kapsayan çalışmalara da rastlanılmıştır. Liseye giden erkek öğrencilerle yapılan bir çalışmada ebeveynlerin psikolojik açıdan kötü muamelesi ile sosyal kaygı arasında reddedilme duyarlılığının aracı rolü olduğu bulunmuştur (Edwards, 2014). Benzer şekilde 9-13 yaş aralığındaki ergen grubu ile yapılan bir başka çalışmada olumsuz ebeveynlik uygulamaları ile reddedilme duyarlılığı, geri çekilme, sosyal kaygı ve depresyon belirtilerinin pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu saptanmıştır (Rudolph & Zimmer- Gembeck, 2014). Ebeveynlerle olduğu kadar akranlarla kurulan ilişkilerde de reddedilme deneyimlenebilmekte ve öğrenilebilmektedir. 150 ortaokul öğrencisi ile yapılan bir boylamsal çalışmada alınan iki ölçümde sadece erkek öğrencilerde bulunan akran reddinin, endişeli ve öfkeli reddedilme duyarlılığını artırdığı hem erkek hem kız öğrenciler açısından akran tarafından seviliyor olmanın endişeli reddedilme duyarlılığını azalttığı ve endişeli reddedilme beklentisinin sosyal kaygıyı ve geri çekilmeyi artırdığı görülmüştür (Asher & Paquette, 2003). Ayrıca öğretmenler ve arkadaşlar tarafından reddedilmeye yönelik deneyimlerin okul başarısını düşürme, saldırgan davranışlar, okuldan uzaklaşma gibi akademik ve sosyal yaşamda bozulmalara yol açabileceği görülmektedir (Downey vd., 1998b).

Sosyal ilişkilerde ve sosyal kaygıda önemli bir belirleyici olan yalnızlık düzeyinin reddedilme duyarlılığı ile arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Eren Gümüş, 2006; Yıldız, 2021). Başka bir çalışmada da reddedilme duyarlılığı ile yalnızlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (Çağlayaner, 2020; Gao vd., 2017). Uncu'nun (2021) yapmış olduğu bir çalışmada ise reddedilme duyarlılığı ile yalnızlık arasındaki pozitif yönde ilişki sadece kadınlarda anlamlı olarak görülmüştür.

Çin'de 618 üniversite öğrencisi ile yapılan bir çalışmada sosyal kaygı ve reddedilme duyarlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken benlik saygısı ve yalnızlığın anlamlı düzeyde aracı rolünün olduğu saptanmıştır (Lin & Fan, 2023). Benzer şekilde yalnızlık düzeyi ile reddedilme duyarlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken benlik saygısı ve reddedilme duyarlılığı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Sarıçam, 2011). Yapılan bir başka çalışmada ise reddedilme duyarlılığı ile yalnızlık arasında benlik saygısı ve narsizmin aracı rolü ile pozitif yönde ilişki bulunmuştur (Çağlayaner & Çoklar Okutkan, 2021). Bu veriler ışığında benlik değerine ilişkin öznel değerlendirmelerinin kişilerarası etkileşimi etkilediği yorumu yapılabilir.

Bireyin reddedilmeye ilişkin hassasiyeti sosyal ortamlarda yoğun kaygıyı açığa çıkardığından kişilerarası ilişkilerin niteliğini bozabilmekte ve ilişki doyumunu azaltabilmektedir. Yapılan çalışmalarda reddedilme hassasiyeti ile ilişki doyumunu arasında ters yönde bir ilişki elde edilmiştir (Kaçmaz, 2020; Özkan, 2016). Kişilerarası ilişkiler bağlamında yapılan bir başka çalışmada reddedilme duyarlılığı

artıkça ilişki doyumunun azaldığı ve romantik ilişkilerde duyguların yoğun düzeyde yaşanmasından ötürü reddedilme hassasiyetinin fazla düzeyde olduğu görülmüştür (Özen & Güneri, 2018). Romantik ilişkiler bağlamında reddedilme duyarlılığının evlilik uyumunu da olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur (Bozkuş, 2014).

Reddedilme duyarlılığı depresyon, yeme bozukluğu, sınırda kişilik bozukluğu gibi olumsuz değerlendirme ve duygulanımın yer aldığı birçok psikopatolojik bozuklukla ilişkilendirilmekte ve en temelde kişilerarası etkileşimin kalitesini ve uyumunu bozucu etkiye sahiptir (Çolak vd., 2021; Gao vd., 2017). Sosyal Anksiyete Bozukluğu tanısı almış hastalarla yapılan bir çalışmada reddedilme duyarlılığının semptomların düzeyleri ile pozitif yönde ilişki saptanmıştır (Kartal, 2022). Koç ve diğerlerinin (2018) çalışmasında sosyal fobinin alt düzeyleri olan reddedilme duyarlılığı ve kaçınmanın psikolojik belirtiler ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Klinik açıdan yapılan bir çalışmada ise reddedilme duyarlılığının Borderline Kişilik Bozukluğu olan kişilerde Sosyal Kaygı Bozukluğu olan kişilere göre daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır (Staebler vd., 2011).

Avustralya’da üniversiteli öğrencilerle yapılan bir çalışmada fiziksel görünüme dayalı reddedilme duyarlılığı, sosyal kaygı ve görünüşe dayalı mağduriyet ile beden dismorfik belirtileri arasında aracı rol oynadığı bulunmuştur (Lavell vd., 2014). Bu bağlamda yapılan bir başka çalışmada da reddedilme duyarlılığının sosyal kaygı ve beden dismorfik belirtileri arasında aracı rol oynadığı görülmüştür (Fang vd., 2011).

18 yaş üstü ayakta tedavi gören Japon hastalarla yapılan bir çalışmada reddedilme duyarlılığı, ruminasyon, sosyal kaygı ve depresif belirtilerin Anksiyete-Depresif Atak (ADA) ile ilişkisi incelenmiş ve reddedilme duyarlılığının hem doğrudan hem de ruminasyon, sosyal kaygı ve depresif belirtileri tetikleyerek ADA’nın gelişmesine yol açtığı bulgulanmıştır (Noda vd., 2022).

Gençlerin reddedilmeye karşı olumsuz tepkilerinin daha yüksek düzeyde reddedilme beklentisi ile ilişki olduğu ve reddedilme kaygısının geri çekilmeyi pozitif yönde yordadığı bulunmuştur (Zimmer-Gembeck & Nesdale, 2013). Bu bağlamda beş yıllık boylamsal bir çalışmada ergenlerin reddedilme duyarlılığının sosyal kaygıyı pozitif yönde yordadığı, duygu düzensizliğinin ve olumsuz duygulanımın kızlarda erkeklere oranla daha fazla görüldüğü ve risk faktörü olduğu bulunmuştur (Zimmer- Gemberck vd., 2021). Ergenlerle yapılan bir başka çalışmada ise üç yıl boyunca reddedilme duyarlılığı ile depresif ve kaygı belirtileri ile ilişkili bulunduğu özellikle 16-17 yaş erkek ergenlerde kızlara göre daha fazla görüldüğü saptanmıştır (Marston vd., 2010).

İnsan sosyal bir varlık olduğundan her durumda olduğu gibi reddedilmeye yönelik hassasiyeti ve sosyal kaygısı bulunsun da algıladığı sosyal destek, semptomları iyileştirici nitelikte olabilmektedir. Bu bağlamda 14-26 yaş aralığındaki gençlerle yapılan bir çalışmada reddedilme duyarlılığı ile sosyal kaygı pozitif yönde, sosyal destek ve benlik saygısı sosyal kaygı ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur

(Li, 2011). Etnik köken farklılıklarını ele alan ve gençlerle yapılan bir başka çalışmada ise arkadaşlardan algılanan desteğin, reddedilme duyarlılığı ve sosyal kaygı arasında anlamlı düzeyde aracı rol oynadığı görülmüştür (McDonald vd., 2010).

Üniversite öğrencilerinde reddedilme duyarlılığı ve sosyal kaygı düzeyini azaltabilmek amacıyla etkili baş etme stratejilerini içeren eğitim sonrasında katılımcıların reddedilme duyarlılığı ve sosyal kaygı düzeylerinin azaldığı görülmüştür (Khaled, 2021). Bu çalışma, etkili baş etme becerilerinin uygulayıcılar tarafından öğretilmesinin önemini vurgular niteliktedir. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada, reddedilme duyarlılığı ve sosyal kaygı üzerine uygulanan Kabul ve Kararlılık Terapisi sonunda kontrol grubuna göre reddedilme duyarlılığının ve sosyal kaygı düzeyinin azaldığı, kabulün ise arttığı gözlemlenmiştir (Kim & Son, 2016). Bu bağlamda grupla yapılan bir müdahale çalışmasında ise bilişsel davranışçı terapi uygulamasının ardından iki ölçüm arasında sosyal kaygı ve reddedilme duyarlılığı düzeyinin azaldığı belirgin bir şekilde görülmüştür (Sapmaz, 2011).

Toplumda tabu olarak görülebilen veya azınlık durumda olmak da reddedilme duyarlılığını ve sosyal kaygıyı artıran etmenlerden olabilmektedir. Eşcinsel erkeklerle yapılan bir çalışmada eşcinsellikle ilişkili reddedilme duyarlılığının sosyal kaygıyı artırdığını ve cinsel kimlik rolünün aracı rol oynadığını saptanmıştır (Maiolatesi vd., 2023). Reddedilme duyarlılığına sahip kişilerin reddedilmekten kaçınabilmek için korunmasız cinsel ilişkide bulunma, kendi kabul ettirebilmek için yoğun gayret gösterme gibi yakın ilişki kurabilmek için olumsuz davranışlar sergiledikleri de görülmüştür (Besikci vd., 2016). Bu araştırma sonucundan hareketle kişinin kabul görme ve sevilme motivasyonunun önemi daha net anlaşılabilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bebek doğduğunda ihtiyaçlarını giderebilmek ve uyum sağlayabilmek için bakım verenine tutunma ihtiyacı duyar. Dolayısıyla ebeveynlerle kurulan bağın temel anahtarı koşulsuz kabul görebileceği ve sevilbileceği güvenli bir ilişkide bulunabilmektir. Erken çocukluk döneminde kurmuş oldukları bu derin bağın niteliği gelişimin tüm dönemlerini etkilemekte ve sosyal deneyimlerine yönelik inanç ve beklentilerini şekillendirmektedir. Bakım verenlerle olan etkileşimler reddedilme duyarlılığını doğrudan yordadığından sosyodemografik değişkenlerle olan ilişkisini ele alan çalışmalar nispeten daha azdır. Cinsiyet açısından bazı çalışmalarda kadınların erkeklere oranla daha fazla düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip olması toplumsal rollerin getirilerinden kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Yaşa veya yaşanılan yere göre hiçbir farklılığa rastlanılmazken birkaç çalışmada düşük sosyoekonomik düzeyin reddedilme duyarlılığını yordadığı görülmüştür. Bu

durum ise sahip olunan imkanların getireceği kişisel ve sosyal açıdan refah düzeyi ile ilişkilendirilebilir. Tüm bunlarla beraber alanyazında reddedilme duyarlılığına ilişkin sosyodemografik özelliklerin ele alındığı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Erken çocukluk döneminde önemli diğerleri ile olumsuz yaşantılar ve reddedilme deneyimleri kişinin psikososyal açıdan sağlıklı gelişimini engelleyebilmekte ve güvenli bir ilişki kuramadığında yaşanan kaygı varlığını sonraki gelişim dönemlerinde sürdürebilmektedir. Dolayısıyla olumlu bir benlik kazanımının yanı sıra bireyin toplumda sağlıklı bir biçimde var olması ve pozitif yöndeki sosyal algısı zedelenebilmektedir. Alanyazındaki çalışmalara bakıldığında erken dönemde kurulan ilişkilerin niteliğinin kişinin sosyal yaşantılarında varlığını sürdürdüğünü ve etkilediğini göstermektedir. Kişinin tüm yaşamına yön verebilme potansiyeline sahip olan reddedilme duyarlılığını açıklayan tüm modeller, erken çocukluk dönemine odaklansa da bireyin sonraki yaşantılarında karşılaştığı reddedilme deneyimlerinin var olan hassasiyeti kemikleştirdiği göz önünde bulundurmaktadır.

İnsanlar yaşamını sürdürebilmek için diğerlerinin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Ancak kişilerarası ilişkilerdeki problemlerin temel belirleyicilerinden olan reddedilme duyarlılığı bireyin sosyal açıdan işlevselliğini bozabilmekte ve kaçınmasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda reddedilme beklentisine yönelik kaygılı ve duyarlı olma hali kişinin yoğun düzeyde öfkelenmesine veya zararlı davranışlar sergilemesine yol açarak reddedilmesine ve beklentisinin doğrulanmasına yol açabilmektedir. Yaşanan bu durum kendi kendini gerçekleştiren kehanet senaryosuna dönüşmekte ve olumsuz beklentiler daha katı hale gelebilmektedir. Literatürdeki çalışma sonuçlarından da hareketle bireyin sosyal kaygı yaşamayı kaçınılmaz bir son olmaktadır.

Sosyal kaygısı olan bireyler için aidiyetlik, onay alma ve kabul görme benlik değerini biçimlendiren unsurlardır. Bununla birlikte reddedilme duyarlılığının varlığı da benlik saygısını düşürmekte, ilişkinin kalitesini ve niteliğini bozabilmektedir. Alanyazına bakıldığında reddedilme duyarlılığı ile sosyal kaygı arasında pozitif yönde ilişkiye rastanılırken bazı çalışmalarda benlik saygısının aracı rol oynadığı görülmüştür.

Erken dönemde önemli diğerleri ile olan yaşantılar reddedilme duyarlılığı ve sosyal kaygı ile ilişkili bulunsu da bazı çalışmalarda akran etkisinin de yordayıcı etkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca kişilerarası ilişkilerde önemli konuma sahip olan geri çekilme, yalnızlık, ilişki doyumu, duygu düzensizliği, sosyal destek gibi kavramların reddedilme duyarlılığı ve sosyal kaygı ile ilişkisi bulunmuştur. Bununla birlikte azınlık olma durumu gibi değişkenlerin de ilgili değişkenlerde yordayıcı etkisi olduğu saptanmıştır.

Bireyin öznel yaşantısı ve deneyimleri ne denli biricik ve önemli olsa da ancak diğerlerinin varlığında anlamını bulabilmektedir. Dolayısıyla geçmişten günümüze hatta geleceğe bir insanın yaşamı boyunca tek başına varlığını

sürdürebileceği düşüncesi oldukça ütöpik görünmektedir. Bireyin diğerleri ile olan etkileşimleri kişisel, psikolojik, sosyal açıdan ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak sağlamakta ve işlevsel yaşam deneyimlerine sahip olabilmesinde gerekli motivasyon kaynağı olabilmektedir. Önemi vurgulanan bu durumların ışığında yapılan bu derleme çalışmasının toplumsal açıdan ruhsal sağlığın iyileştirilmesi ve korunması için farkındalık oluşturduğu ve ilgili kavramların derinlemesine incelenmesinin akademik ve uygulamalı alanlara katkı sağladığı düşünülmektedir.

Bu derleme çalışması, reddedilme duyarlılığı ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi ortaya koyar niteliktedir. Alanyazında daha önce böyle bir derleme çalışmasına rastlanılmamış olması, hem araştırmacılara hem de uygulayıcılara yardımcı olabileceğinin düşünülmesi makalenin önemini göstermektedir. Makalede yer alan araştırma sonuçları ile geliştirilebilecek olan nitel, nicel veya deneysel çalışmalara, klinik çalışmalara (verilen psikoterapi hizmetlerinin geliştirilmesi), psikoeğitim ve müdahale programlarına ışık tutabileceği öngörülmektedir. Bununla birlikte bu derleme makalesi, herhangi bir dahil etme veya dışlama kriteri belirlenmeden ilgili değişkenlere yönelik oluşturulmuştur. Ayrıca reddedilme duyarlılığını açıklamada şuanda mevcut ilişkilerin ve etkileşimin niteliğini belirleyen ve sürdürülmesinde önemli etkisi olduğu düşünülen erken çocukluk dönemindeki etkileşimlerin varlığından yola çıkılarak diğer makalelerde olduğu gibi ilgili kuramsal yaklaşımlardan sadece ana kuramlar tercih edilerek ilgili kavram açıklanmaya çalışılmıştır. Ele alınan kuramlar temelde erken çocukluk dönemindeki reddedilme deneyimlerine odaklansa da farklı perspektiflerden açıklamalar sunmaktadır. Bu sayede ilgili kavramın bahsedilen kuramsal yaklaşımlar altında öncüllerinin ve nasıl bir gelişim seyrettiğinin anlaşılabilmesinde katkı sağladığı düşünülmektedir. Sonraki yapılacak çalışmalarda sadece belirli değişkenlerle sınırlı çizilen (örneğin psikolojik rahatsızlıklar, romantik ilişkiler vb.) veya farklı kuramsal yaklaşımları ele alan daha detaylı derleme çalışmaları yürütülebilir. Ayrıca reddedilme duyarlılığı kavramına ilişkin bu makalede bahsedilen kuramsal yaklaşımlardan güncel olarak ele alınan kavramlarla (örneğin bağlanma kuramı veya nesne ilişkileri kuramı kapsamında vurgulanan erken çocukluk dönemi yaşantılarına ek olarak ‘helikopter ebeveynlik’ gibi yeni nesil ebeveynlik stillerinin, ebeveyn pratiklerini önemli ölçüde etkilediği bilinen ebeveynin psikolojik ve davranışsal kontrolü, birlikte ebeveynlik gibi kavramların ele alındığı çalışmalar, şema kuramında şema eylemlerinin ele alındığı çalışmalar vb.) olan ilişkisini ortaya koyan çalışmalara rastlanılmamıştır. Bu bağlamda yapılacak olan çalışmaların güncel bilgiler ışığında yenilenme ve ilerleme kaydedilmesi açısından hem alanyazını zenginleştirebileceği hem de geliştirilecek olan uygulamalara katkı sağlayabileceği öngörülmektedir.

Literatürdeki çalışma sonuçlarından ve günlük yaşam tecrübelerinden hareketle reddedilme duyarlılığı ve sosyal kaygının temel öncülünün erken dönem yaşantıları olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle erken dönemde kurulan ilişkilerin dinamiği yaşamın tümünde kendini göstermektedir. Dolayısıyla sosyal bir

varlık olan insanın psikososyal açıdan sağlıklı gelişebilmesi adına uygulayıcılar tarafından etkililiği saptanmış hem ebeveynlere hem de bireylere yönelik müdahale çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda ulaşılabilirliğin artması açısından devlet destekli okul, halk eğitim merkezi, toplum ruh sağlığı merkezleri gibi resmi dairelerde ilgili uzmanlar tarafından hem var olan durumun tespiti hem de iyileştirilmesi adına çeşitli programlar veya eğitimler düzenlenebilir. Reddedilme duyarlılığı ve sosyal kaygının bireysel ve sosyal yaşamın yanı sıra okul başarısını da etkileme potansiyeli bulunduğundan aile, okul ve öğretmen birliğinin sağlanması ve nitelikli rehberlik hizmetinin verilmesi gerekmektedir. Ayrıca yüksek düzeyde reddedilme hassasiyeti ve sosyal kaygısı bulunan bireylere sosyal destek çalışması adı altında psikoterapi hizmeti verilebilir. Literatürde birkaç çalışmada klinik anlamda yapılan müdahalelerin olumlu sonuç vermiş olması müdahale çalışmalarının önemini gösterir niteliktedir.

Yabancı literatürdeki çalışmalara nispeten ülkemizde daha az çalışma mevcuttur. Dolayısıyla kompleks bir yapıyı içeren kavramların farklı öncüllerinin varlığı veya farklı değişkenlerle ilişkisi araştırılmalıdır. Bununla birlikte alanyazında herhangi bir nitel çalışmaya rastlanılamamıştır. Kişiden kişiye etkileri farklılaşan bu değişkenlere yönelik öznel kavrayışların ortaya konması için ivedi bir biçimde nitel çalışmalara ağırlık verilmelidir. Ayrıca akademik açıdan ilgili kavramlara getirilen kuramsal yaklaşımların belirleyiciliğinin daha net ortaya konulması ve gelişimsel açıdan sireyetinin belirlenmesi adına birebir ilişkisel, kesitsel ve boylamsal çalışmaların üzerinde durulabilir.

Yazar Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarların çalışmaya katkısı birinci yazar %80, ikinci yazar %20 şeklindedir ve yazarlar herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

KAYNAKÇA

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. N. (2015). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Psychology press.

Akdik, A. (2023). *Anneden algılanan narsisistik özellikler, reddedilme duyarlılığı ve erken dönem uyum bozucu şemalar arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Asher, S. R. & Paquette, J. (2003). Loneliness and peer relations in childhood. *Current Directions in Psychological Science*, 12 (3), 75–78.

Atan, T., Ünver, Ş. & İslamoğlu, İ. (2019). Analysis of Rejection Sensitivity Levels of Students Studying at University. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 27, 529-538.

Atılğan, I. (2020). *Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkiler ile ilgili akılcı olmayan inançlarının nesne ilişkileri gerçeği değerlendirme boyutları ve ilişki doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 642311)

Ayduk, O., May, D., Downey, G. & Higgins, E. T. (2003). Tactical differences in coping with rejection sensitivity: The role of prevention pride. *Personality and social psychology bulletin*, 29 (4), 435-448.

Ayduk, O., Mendoza-Denton, R., Mischel, W., Downey, G., Peake, P. K. & Rodriguez, M. (2000). Regulating the interpersonal self: strategic self regulation for coping with rejection sensitivity. *Journal of personality and social psychology*, 79 (5), 776.

Barış Şahbudak, S. (2016). *Üniversite öğrencilerinin reddedilme hassasiyetinin hatırlanan anne baba kabul reddi ve çocukluk çağı ruhsal travma deneyimleri ile açıklanması* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 435149)

Beck, J. S. (2021). Bilişsel davranışçı terapi (2. Baskı). (I. T. Cömert ve M. Şahin, Çev.) Ankara: Nobel yayın (Orjinal çalışma basım tarihi 2018).

Bernstein, D. P., Rafaeli, E. ve Young, J. (2019). *Şema terapi-ayırıcı özellikler*. İstanbul: Psikonet Yayıncılık.

Besikci E., Agnew C. R. & Yildirim A. (2016). It's my partner, deal with it: Rejection sensitivity, normative beliefs, and commitment. *Personal Relationships*, 23 (3), 384- 395. doi: <https://doi.org/10.1111/pere.12131>

Bintaş Zörer, P. (2015). *Bağlanma kuramı perspektifinden sosyal kaygı: Erken dönem uyumsuz şemalar ve reddedilme duyarlılığının rolü* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 427332)

Blehar, M. C., Lieberman, A. F. & Ainsworth, M. D. S. (1977). Early face-to-face interaction and its relation to later infant-mother attachment. *Child development*, 182-194.

Bowlby, J. (1979). The Bowlby-Ainsworth attachment theory. *Behavioral and Brain Sciences*, 2 (4), 637-638.

Bozkuş, O. (2014). *Evlilik uyumunun yordayıcıları olarak olumlu yanılama, reddedilme duyarlılığı ve narsisizm* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 363155)

Çağlayaner, A. (2020). *Üniversite öğrencilerinde reddedilme duyarlılığının; yaşam doyumu, narsisizm, benlik saygısı ve yalnızlık ile ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 641034)

Çağlayaner, A. & Çoklar Okutkan, I. (2021). Reddedilme duyarlılığı ile yalnızlık arasındaki ilişki: Kırılgan narsisizm, büyüklenmeci narsisizm ve benlik saygısının aracı rolü. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 5 (2), 160-182.

Calvete E. (2014). Emotional Abuse as a Predictor of Early Maladaptive Schemas in Adolescents: Contributions to the Development of Depressive and Social Anxiety Symptoms. *Child Abuse and Neglect*, 38 (4), 735-746.

Calvete, E., Orue I. & Hankin, B. L. (2013). Early Maladaptive Schemas and Social Anxiety in Adolescents: The Mediating Role of Anxious Automatic Thoughts. *Journal of Anxiety Disorders*, 27 (3), 278-288.

Çolak, G. V., Koç, A. E. & Hocaoglu, C. (2021). Reddedilmek; içsel korkumuz. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 5 (9), 45-56.

Downey, G. & Feldman, S. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70 (6), 1327-1343.

Downey, G., Freitas, A. L., Michaelis, B. & Khouri, H. (1998a). The self-fulfilling prophecy in close relationships: rejection sensitivity and rejection by romantic partners. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75 (2), 545-560. doi:<https://doi.org/10.1037/00223514.75.2.545>.

Downey, G., Lebolt, A., Rincon, C. & Freitas, A. L. (1998b). Rejection sensitivity and children's interpersonal difficulties. *Child Development*, 69 (4), 1074-1091.

Downey, G., Mougious, V., Ayduk, O., London, B.E. & Shoda, Y. (2004). Rejection sensitivity and the defensive motivational system: Insights from the startle response to rejection cues. *Psychol Sci*, 15 (10), 668-673.

Edwards, A. A. R. (2014). *Youth reports of psychological maltreatment, social anxiety, and aggression: Evaluating rejection sensitivity as a mediator*. Columbia University: Proquest

Eldoğan D. (2012). *Üniversite öğrencilerindeki erken dönem uyumsuz şemalar ve sosyal fobi belirtileri ilişkisinde duygu düzenleme güçlüğünün aracı rolünün incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 314995)

Eren Gümüş. A. (2006). *Sosyal kaygı ile başa çıkma*. Ankara: Nobel Yayınları.

Erözkan, A. (2004). Üniversite öğrencilerinin kişilerarası duyarlılıkları ile reddedilme duyarlılıklarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 85-98.

Erözkan, A. (2005). Üniversite öğrencilerinin kişilerarası duyarlılık ve depresyon düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 129-155.

Erözkan, A. (2007). Üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları ile sosyal kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (17), 225-240

Erözkan, A. (2009). Rejection sensitivity levels with respect to attachment styles, gender, and parenting styles: A study with Turkish students. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 37 (1), 1-14.

Fang, A., Asnaani, A., Gutner, C., Cook, C., Wilhelm, S. & Hofmann, S. G. (2011). Rejection sensitivity mediates the relationship between social anxiety and body dysmorphic concerns. *Journal of anxiety disorders*, 25 (7), 946-949.

Faraji, H. & Sucu, Ö. (2023). Yetişkinlerde İlk Nesne İlişkileri ve Reddedilme Duyarlılığı ile Yakın İlişkiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Humanistic Perspective*, 5 (3), 967995.

Farrell, J. M., Reiss, N. & Shaw I. A. (2015). *Şema terapi klinisyenin rehberi*. İstanbul: Psikonet Yayıncılık.

Feldman, L. B. & Rivas-Vazquez, R. A. (2003). Assessment and treatment of social anxiety disorder. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34 (4), 396-405. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.34.4.396>

Gao, S., Assink, M., Cipriani, A. & Lin, K. (2017). Associations between rejection sensitivity and mental health outcomes: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 57, 59-74.

Harb, G. C., Heimberg, R. G., Fresco, D. M., Schneier, F. R., & Liebowitz, M. R. (2002). The psychometric properties of the Interpersonal Sensitivity Measure in social anxiety disorder. *Behaviour research and therapy*, 40 (8), 961-979.

Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1994). Deeper into attachment theory. *Psychological Inquiry*, 5 (1), 68-79.

Higgins, E. T. (1997). Beyond pleasure and pain. *American Psychologist*, 52 (12), 1280-1300.

İbrahim, D. M., Rohner, R. P., Smith, R. L. & Flannery, K. M. (2015). Adults' remembrances of parental acceptance- rejection in childhood predict current rejection sensitivity in adulthood. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 44 (1), 51.

İlhan, G. (2018). İlişki stillerinin reddedilme duyarlılığı ve ilişkide güven üzerindeki etkisi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 514393)

İnce, Ş. İ. (2020). *Üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn kabul- reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide reddedilme duyarlılığı ve duygu düzenleme güçlüğüünün aracı rolünün incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 628930)

Janovsky, T., Rock, A. J., Thorsteinsson, E. B., Clark, G. I. & Murray, C. V. (2020). The relationship between early maladaptive schemas and interpersonal problems: A meta-analytic review. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 27 (3), 408-447.

Jovey, M. & Jackson, H. J. (2004). Early maladaptive schemas in personality disordered individuals. *Journal of Personality Disorders*, 18 (5), 467-478.

Kaçmaz, Ö. (2020). *Boşanmış aileye sahip bireylerde bağlanma stillerinin ilişki doyum ve reddedilme duyarlılığı ile ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 646353)

Kandemir, H. (2021). *Üniversite öğrencilerinde bağlanma stillerine göre reddedilme duyarlılığı ve şiddet eğiliminin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 702479)

Kartal, P. (2022). *Sosyal anksiyete bozukluğu tanılı hastalarda reddedilme duyarlılığı, narsistik kırılabilirlik, duygu düzenleme güçlüğüünün işlevsellikle ilişkisi* (Tıpta uzmanlık tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 747058)

Khaled, E. A. (2021). Effectiveness of coping strategies program in reducing the rejection sensitivity and social anxiety with college students. *Universal Journal of Educational Research*, 9 (5), 901-910.

Khaleque, A., Uddin, M. K., Hossain, K. N., Siddique, M. & Shirin, A. (2019). Perceived parental acceptance–rejection in childhood predict psychological adjustment and rejection sensitivity in adulthood. *Psychological Studies*, 64 (4), 447-454.

Khoshkam, S., Bahrami, F., Ahmadi, S. A., Fatehizade, M., & Etemadi, O. (2012). Attachment style and rejection sensitivity: The mediating effect of self-esteem and worry among Iranian college students. *Europe's Journal of Psychology*, 8 (3), 363-374.

Kışlak, Ş. T. & Çavuşoğlu, P. Ş. (2006). Evlilik uyumu, bağlanma biçimleri, yüklemeler ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9 (9), 61-66.

Kim, D. & Son, C. (2016). Effects of acceptance and commitment therapy (ACT) on social anxiety, rejection sensitivity and acceptance of social anxiety disorder prone college students. *The Korean journal of clinical psychology*, 35 (35), 101-119.

Klein, M. (2011). Haset ve şükran (3. Baskı). (Koçak O. & Erten, Y. Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Koç, M., Uğur, E., Çolak, Ç. H. & Yolcu, M. N. (2018). Sosyal anksiyete-reddedilme duyarlılığı ve psikolojik belirtilerin yapısal eşitlik modeliyle incelenmesi. In *ERPA 2018: International Congresses on Education* (pp. 281-286). Educational Researches and Publications Associations.

Kolcheva, N. (2022). Rejection sensitivity in adulthood and its relationship with perceived parental acceptance–rejection in childhood. *Diogenes*, 30 (1), 99-115.

Kotan, T. Ş. (2016). *Boşanmış ve boşanmamış ailelere sahip üniversite öğrencilerinde reddedilme duyarlılığının bağlanma stilleriyle ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 454299)

Kökdemir, G. Y. (2016). *Anne-babadan algılanan kabul-red ile yetişkin duygusal bağlanma boyutlarının ilişkisi: Reddedilme duyarlılığının aracı rolü* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 449885)

Köksal, H. (2019). *Evli bireylerin bağlanma stilleri ve reddedilme duyarlılığının evlilik uyumunu yordama gücü* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 587077)

Kurtyılmaz, Y., Can, G. & Ceyhan, A. A. (2017). Üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlık ile benlik saygısı, sosyal bağlılık ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 7 (47), 33-52.

Küyük, S. (2021). *Romantik ilişkiler bağlamında bilişsel çarpıtmalar ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide bilinçli farkındalığın aracı rolü* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 692740)

Lavell, C. H., Zimmer-Gembeck, M. J., Farrell, L. J. & Webb, H. (2014). Victimization, social anxiety, and body dysmorphic concerns: Appearance based rejection sensitivity as a mediator. *Body Image*, 11 (4), 391-395.

Li, X. (2011). The relative research on rejection sensitivity, self-esteem, social support and social anxiety of teenagers. In *Education and Management: International Symposium, ISAEED 2011, Dalian, China, August 6-7, 2011, Proceedings, Part III* (pp. 54-60). Springer Berlin Heidelberg.

Lin, Y. & Fan, Z. (2023). The relationship between rejection sensitivity and social anxiety among Chinese college students: The mediating roles of loneliness and self esteem. *Curr Psychol*, 42 (15), 12439–12448. doi: <https://doi.org/10.1007/s12144-02102443-7>

Maiolatesi, A. J., Wang, K., Burton, C. L., Harkness, A., Esserman, D. A., Safren, S. A. & Pachankis, E. (2023). Rejection sensitivity and sexual minority men's social anxiety disorder: The moderating role of sexual identity strength. *Self and identity*, 22 (4), 563- 591.

Mairet, K., Boag, S. & Warburton W. (2014). How Important is Temperament? The Relationship between Coping Styles, Early Maladaptive Schemas and Social Anxiety. *Interpersonal Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 14 (2), 171-190.

Marston, E. G., Hare, A. & Allen, J. P. (2010). Rejection sensitivity in late adolescence: Social and emotional sequelae. *Journal of research on adolescence*, 20 (4), 959-982.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review google schola*, 2, 21-28.

McDonald, K. L., Bowker, J. C., Rubin, K. H., Laursen, B. & Duchene, M. S. (2010). Interactions between rejection sensitivity and supportive relationships in the prediction of adolescents' internalizing difficulties. *Journal of youth and adolescence*, 39, 563- 574.

Mischel, W. & Shoda, Y. (1995). A cognitive-affective system theory of personality: Reconceptualizing situations, dispositions, dynamics, and invariance in personality structure. *Psychological Review*, 102 (2), 246-268.

Noda, S., Masaki, M., Kishimoto, T. & Kaiya, H. (2022). Effect of rejection sensitivity on the development of anxious-depressive attack in Japanese outpatients: the mediating roles of rumination, social anxiety, and depressive symptoms. *Frontiers in psychology*, 13, 1016879.

Önürme, G. B. (2023). *Algılanan ebeveyn reddi ve borderline kişilik bozukluğu inançları arasındaki ilişkide reddedilme duyarlılığı ve öfkenin aracı rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul.

Özen, A., Sümer, N. & Demir, M. (2011). Predicting Friendship Quality with Rejection Sensitivity and Attachment Security. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28 (2), 163-181.

Özen, D. Ş. & Güneri, F. K. (2018). Basic determinant of success of interpersonal relationship: rejection sensitivity. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10 (4), 444-459.

Özkan, B. (2016). *Reddedilme duyarlılığı ve iyimserliğin, rasyonel olmayan ilişki inançları ile romantik ilişki doyumu arasındaki ilişkilerde aracı rolü* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 446917)

Rohner, R. P. (2004). The parental "Acceptance-rejection syndrome": Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59 (8), 830–840.

Rudolph, J. & Zimmer-Gembeck, M. J. (2014). Parent relationships and adolescents' depression and social anxiety: Indirect associations via emotional sensitivity to rejection threat. *Australian Journal of Psychology*, 66 (2), 110-121.

Safran, J. D. (2019). Psikanaliz ve psikanalitik terapiler (2. Baskı). (G. Akkaya, Çev.) İstanbul: Okuyan Us yayınları.

Sapmaz, F. (2011). *Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın sosyal anksiyete, reddedilme duyarlılığı ve kişilerarası duyarlılık üzerine etkisi* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 328089)

Sarıçam, H. (2011). *Üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları ile benlik saygıları ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 288259)

Sevin, G. (2023). *The relationship between rejection sensitivity and social anxiety: Mediator role of post-event processing and moderator role of difficulties in emotion regulation* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 840050)

Staebler, K., Helbing, E., Rosenbach, C. & Renneberg, B. (2011). Rejection sensitivity and borderline personality disorder. *Clinical psychology & psychotherapy*, 18 (4), 275-283.

Sucu, Ö. (2022). *Yetişkin bireylerde ilk nesne ilişkileri ve reddedilme duyarlılığı ile yakın ilişkiler arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 792873)

Tarhan, B. (2023). *The association between attachment styles and rejection sensitivity in romantic relationships: Roles of emotion regulation and intolerance of uncertainty* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ekonomi Üniversitesi, İzmir.

Turan Çatık, B. (2021). *Bağlanma stillerinin romantik ilişkilerde reddedilme duyarlılığı, kıskançlık nedenleri ve öfke ifade tarzıyla ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi, İstanbul.

Uncu, O. (2021). *Reddedilme duyarlılığı, hissedilen yalnızlık ve aleksitimik özellikler arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 693460)

Watson, J. & Nesdale, D. (2012). Rejection sensitivity, social withdrawal, and loneliness in young adults. *Journal of Applied Social Psychology*, 42 (8), 1984-2005. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2012.00927.x>

Weinstein, A., Abu, H.B., Timor, A. & Mama, Y. (2016). Delay discounting, risk-taking, and rejection sensitivity among individuals with internet and video gaming disorders. *Journal of Behavioral Addictions*, 5 (4), 674-682.

Yıldız, S. A. (2021). *Beliren yetişkinlerde yalnızlığın yordayıcıları olarak bağlanma stilleri, reddedilme duyarlılığı ve mükemmeliyetçiliğin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 683557)

Young, J. E. (1990). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach*. Florida: Professional Resource Press.

Young, J. E. & Klosko, J. S. (2011). *Hayatı yeniden keşfedin*. (S. Kohen ve D. Güler, Çev.). İstanbul: Psikonet Yayınları.

Young, J. E., Klosko, J. S. & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. New York: Guilford Publications.

Young, J. S., Klosko, J.S. & Weishaar M. E. (2017). *Şema terapi*. İstanbul: Litera Yayıncılık.

Yüksel, R. (2015). *Hemşirelik öğrencilerinde yalnızlık ile reddedilme duyarlılığı ve sosyal kaygı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 390219)

Zaid, S. M., Taresh, S. M. & Aljumaili, M. H. (2023). Rejection Sensitivity and Social Anxiety among University Students in Yemen. *International Journal of Emerging Issues in Social Science, Arts and Humanities (IJEISSAH)*, 2 (1), 31- 41.

Zebil, B. (2023). *The relation between emerging adults' attachment styler and rejection sensitivity: the intervening role of emotion regulation* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ekonomi Üniversitesi, İzmir.

Zimmer-Gembeck, M. J., Gardner, A. A., Hawes, T., Masters, M. R., Waters, A. M. & Farrell, L. J. (2021). Rejection sensitivity and the development of social anxiety symptoms during adolescence: A five-year longitudinal study. *International Journal of Behavioral Development*, 45 (3), 204-215.

Zimmer-Gembeck, M. J. & Nesdale, D. (2013). Anxious and angry rejection sensitivity, social withdrawal, and retribution in high and low ambiguous situations. *Journal of personality*, 81 (1), 29-38.